טשערנאָוויצער בלעטער

אומאָפּהענגיקער אָרגאַן פאַר פּאָליטיק, קולטור און ווירטשאַפט.

„Czernowitzer Bleter“,
Ziar independent pentru politica, cultura şi economie
Redacţia şi Administraţia: Cernăuţi, str. Radu cel Mare 13
Plătibil şi justiţiabil la Cernăuţi.

דערשיינט וועכנטלעך
°°°°°°
איינצל־עקזעמפּלאַר 5 ליי.

אבאָנאַמענט: 4 חדשים: 100 ליי, האַלביעריג: 140 ליי, פאַר א גאַנץ יאָר: 280 ליי. — אויסלאַנד: 4 דאָלאַר יערלעך.
אַנאָנסן לויטן מילימעטער־טאַריף.

נר. 25. | טשערנאָוויץ, דעם 2־טן נאָוועמבער 1929. | יאָרגאַנג I.

די וואָך.

דער פינאַנץ־קריזיס וועלכער הערשט היינט אין אייראָפּע נעמט אָן אַלץ גרעסערע דימענזיעס. אין דייטשלאַנד אַליין זענען אין דער פאַרגאַנגענער וואָך געווען צו פאַרצייכענען פאַלימענטן אויף 36 מיליאָנען מאַרק און א צוזאַמענברוך פון א גרויסער באַנק. מיט א מיליארד האָט זיך פאַרקלענערט דער ווערט פון דייטשע אַקציעס אין משך פון איין חודש.

*

אין ליטע זענען פאַרמשפּט געוואָרן די פירער פונם פּויערים־בונד, מיקסיס און דרויגעליס אויף א יאָר תפיסה און 4 מיליאָנען ליי שטראָף פאַר באַטריגן די מלוכה ביי ליפערונגען פאַרן מיליטער.

*

די פראַנצויזישע רעגירונג האָט אין די לעצטע וואָכן אַרעסטירט 154 פונדי אָנגעזעענסטע פירער פון דער קאָמוניסטישער באַוועגונג אין פראַנקרייך און זיי אָנגעקלאָגט וועגן פאַראַט. אויך באַרביס געפונט זיך צווישן די באַשולדיקטע. כאָטש דער ריכטער האָט אים געוואָלט באַפרייען האָט ער זיך דערקלערט סאָלידאַריש מיט דער פּאַרטיי.

*

דער קורס אין סאָוועט־רוסלאַנד איז זער א שאַרפער. איינער פון די לעצטע קרבנות איז דער ליטער פונם שטאַטס־פאַרלאַג, כאַלאַטאָוו וועלכער איז באַזייטיקט געוואָרן פון זיין שטעלע צוליב זיין פּריוואַט־לעבן, וועלכער איז נישט אין גאַנצן בהסכם מיט די קאָמוניסטישע תרי״ג מצוות.

*

נאָכן אַטענטאַט אין ברישל איז די פראַנצויזישען פּרעסע שטאַרק אויפגעבראַכט אויף פראַנקרייך אַז פאָדערט ענערגיש, אַז פראַנקרייך זאָל אַרויסטרייבן די עמיגראַנטן אָדער זיך אָפּצוזאָגן פון איטאַליעס פריינטשאַפט.

*

ענדליך האָט דער מיניסטער־ראַט זיך פאַרנומען מיט די רעזולטאַטן פון דער אַנקעטע און לופּעני. ס'זענען אָנגענומען געוואָרן באַשלוסן צו באַזייטיקן אַלע פאַרשטייערס פון דער מאַכט אין לופּעני און אויפצופאָדערן דאָס קריגס־מיניסטעריום אויך צו באַשטראָפן די שולדיקע אָפיצירן.

*

די אינקוויזיטאָרן פון דער בוקאַרעשטער פּאָליציי וועלכע האָבן אויף א שרעקלעכן אופן צעהרגעט דעם באַוויסטן סאָלאָמאָן, זענען באַזייטיקט געוואָרן פון זייער אַמט און געשטעלט פאַר א דיסציפּלינאַר־קאָמיסיע.

*

די רעזולטאַטן פון די וואַלן אין טשעכאָסלאָוואַקיי זענען: קאָמוניסטן 30; טשעכישע ס. ד. 40; דייטשע ס. ד. 21; טשעכישע אַגראַריער 45; טשעכישע האַנדווערקער 12; הלינקאַ־פּאַרטיי 14; דייטשע נאַצ. סאָציאַליסטן 8; פּוילן און יידן 4; דייטשע נאַציאָנאַל־פּאַרטיי 8; די צאָל פון די אָפּגעגעבענע שטימען האָט באַטראָפן 7,396,000.

*

די לעגענדע פון די דרייסיג טויזנט אַראַבער וועלכע מאַרשירן קיין פּאַלעסטינא האָט זיך אַרויסגעוויזן אַלץ א פּרעסע־בלאָף, אויך אַלע די אינפאָרמאַציעס וועגן די אָנגעשטרענגטע ביז גאָר באַציונגען צווישן יידן און אַראַבער — וועגן וועלכע האָבן געמעלדעט דייטשע צייטונגען.

*

דער ענגלישער געריכט האָט פאַרמשפּט נאָך 2 אַראַבער וועלכע האָבן אָנטייל גענומען אין דער הריגה אין צפת. אַנדערע צוויי האָבן באַקומען צו 10 יאָר שווערע תפיסה.

*

די דעמאָנסטראַציע פון דער אַזערסקי־פּאַרטיי איז רויק אָפּגעלאָפן. א פּאָר טויזנט פּערזאָנען האָבן זיך געלאָזט איבערעדן אויף די הוצאות פון דער פאָלקס־פּאַרטיי צו פאָרן קיין בוקאַרעשט דעמאָנסטרירן פאַרן אַלטן גענעראַל, וועלכער פאָדערט א נאַציאָנאַלע רעגירונג אונטער זיין אָנפירונג.

*

די אינטערימיסטישע אָנפירונג פונם פינאַנץ־מיניסטעריום האָט איבערגענומען מאַדזשאַרו, ער האָט שוין אָנגעהויבן מיט די צוגרייטונגס־אַרבעטן פאַרן בודזשעט פראַ 1930, וועלכער זאָל אָנהויב דעצעמבער פאָרגעלעגט ווערן דעם פּאַרלאַמענט.

*

דער ווילנער צוזאַמענפאָר

די ערשטע אַלוועלטלעכע יידישע קולטור־קאָנפערענץ.

אין אָנוועזנהייט פון אַן ערך פופציק דעלעגאַטן וואָס זענען זיך צונויפגעפאָרן פון אַלע עקן פון דער וועלט, פאַר א טויזנטקעפּיקן יום־טוב'דיקן עולם, האָט דר. צ. שאַבאַד, דער אייביק־יונגער טוער פאַר יידישקייט, געעפנט די קאָנפערענץ פון יוו״א, די ערשטע אַלוועלטלעכע ייד. קולטור־קאָנפערענץ. נאָך זיינע ווערטער פון פיטעט פאַר די פאַרשטאָרבענע גרויסע קעמפער פאַר א לעבעדיקער יידישער קולטור און די שעפער פון יידישן וואָרט, נאָך זיין באַגריסן די פאַרשטייער פון דער פּוילישער און ליטווישער מאַכט, און די פאַרטרעטער פון אַלע יידישע געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אינסטיטוציעס, ווערט די פייערונג א גרויסע דעמאָנסטראַציע פאַר דער יידישער שפּראַך און דער איינהייטלעכער יידישער בילדונג און וויסנשאַפט, און זי נעמט אָן א פאָרם פון מעכטיקער באַגייסטערונג נאָך דער אידלער באַגריסונג פון פרין הירשביין, דעם דעלעגאַט פון פען־קלוב, און ביי דער פאָדערונג פונם בערלינער דעלעגאַט, דעם וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אויפצובויען צו דער ערשטער יידישער אוניווערזיטעט: „דער ערשטער און צווייטער גאָרן פון אונזער בנין איז שוין פאַרטיק, איצט באַדאַרפן מיר דעם דריטן גאָרן, דעם פאָרשונגס־ און לערן־אינסטיטוט, וואָס שטיצט זיך אויף דער פאָלקס־ און מיטל־שול און וואָס דאַרף זיי ווידער פאַרשענערן, באַרייכערן און באַפרוכפּערן“.

דער דאַנק, וואָס איז פון אַלע רעדנער, אָן א שום אויסנאַם, אַרויסגעזאָגט געוואָרן ביי דער פייערלעכער פאַרזאַמלונג דעם אָרגאַניזיר־קאָמיטעט, די פיר, פינף מענטשן, וואָס האָבן אין משך פון א פּאָר יאָר דערמעגלעכט און פאַר אומבאַדינגט נויטווענדיק געמאַכט אָט דעם צוזאַמענפאָר, האָט געפונען זיין באַגרינדונג אין דעם אַלגעמיינעם באַריכט פון דר. מאַקס ווינרייך (דעם נישט אָפיציעלן, נאָר פאַקטישן אָנפירער פונם אינסטיטוט), און נאָך די באַריכטן פון די פאַרשטייער פון די איינצלנע סעקציעס וועגן זייער ביזאיצטיקער אַרבעט און די ווייטערדיקע פּלענער, וואָס זענען אָפּגעגעבן געוואָרן דעם אַנדערן טאָג, אויף דער ערשטער אָרדנטלעכער זיצונג פון דער קאָנפערענץ. זעלטן ווען האָט א פאַרשטייערשאַפט מיט מער רעכט פאַרדינט אַן אַבסאָלוטאָריום ווי די פון יוו״א, וואָס איז געוואָרן אַריינגעטראָגן פון נ. פּרילוצקי און מיט גרויסן בייפאַל אָנגענומען פון דער קאָנפערענץ.

אויך די שאַרפסטע רעדנער און די וכוחים אַרום די באַריכטן האָבן נישט געשמעלערט די פאַרדינסטן פון די פּיאָנערן פאַר דער אָרגאַניזאַציע פון יידישער וויסנשאַפט און די פעלערן, אויף וועלכע זיי האָבן צומאָל אָנגעוויזן אין פאַרלויף פון די דיסקוסיעס, זענען באַדינגט דורך דער צייט, דורך די אייגנאַרטיקע פאַרהעלטענישן און אַנדערע אומפאַנדעראַבלע אומשטאַנדן, פאַר וועלכע די צוגרייטנדיקע טוער זענען נישט פאַראַנטוואָרטלעך. אויסגייענדיק פון דעם פּרינציפּ, צו פאַראייניקן אַלע די, וואָס זענען פאַר א וועלטלעכער יידישער קולטור, און נישט זיי צו צעשיידן, האָט דער אָרגאַניזיר־קאָמיטעט שוין אין זיין ערשטן אַנטוואורף פון קאָנסטיטוציע־סטאַטוט געפונען א פאָרמולע, וואָס דערמעגלעכט יעדן, און וועלכער פּאָליטישער ריכטונג ער זאָל נישט זיין, אויב ער איז נאָר מיטן גאַנצן האַרץ פאַר יידישקייט די מיטאַרבעט ביים אינסטיטוט. ס'איז דערפאַר קלאָר, אַז די פאַרטרעטער פון די בירגערלעכע פּאַרטייען און די גלאַט וויסנשאַפט־מענטשן אָן א פּאָליטישער ריכטונג, האָבן זיך געוועהרט מיט אַלע אַרגומענטן אַקעגן אַן „איינזייטיקער“ אָריענטאַציע פונם אינסטיטוט, וואָס וואָלט סוף כל סוף אויף זיי אַרויפגעלייגט דעם צוואַנג, זיך אָפּצוזאָגן פון דער ווייטערדיקער אַרבעט, און מיט נישט ווייניקער טרעפיקע אַרגומענטן האָבן די עקספּאָנענטן פון די לינקע פּאַרטייען, פון „בונד“ און „פּ.צ.“ אָפּאָנירט קעגן א „וואַסערדיקער“ נייטראַליטעט און געפאָדערט א קלאָרן וועג פאַר שפּעטער. אָט די „פּאָליטישע“ דיסקוסיע צייטנווייז געפירט מיט אמת'דיקער ליידנשאַפט און פּאַטאָס, איז געשטאַנען אויף גאָר הויכן ניוואָ, איז געווען זאַכלעך און האָט אַרויסגעוויזן דעם טיפן קענטנזייטיקן דרך־ארץ און דעם גרויסן ווילן זיך צו פאַרשטענדיקן מצד די פּאַרטייען, וואָס באַקעמפן זיך אידעאָלאָגיש. ס'איז נישט געקומען צו אַיין אייניקונג און אויך נישט געקומען צו קיין צעטיילונג. מען האָט זיך שטילצושווייגנד געאייניקט אויף דער אַלטער פאָרמולע פון פריער. נאָר גרויס איז געווען די סכנה פון צעשפּאַלטן די קאָנפערענץ, אַז איין דעלעגאַט, וואָס איז אין א פרידיקן צייטונגסאַרטיקל אַרויסגעטרעטן קעגן דער יידישער שול־אָרגאַניזאַציע, האָט זיך געוואָלט באַטייליקן אין דער דיסקוסיע. דעם שטאַרקן שטורם פון פּראָטעסטן האָט נאָר די פאַרזיכטיקע פירונג פון דער קאָנפערענץ געקאָנט באַרויקן און אַזוי אויסמיידן א שווערן קאָנפליקט.

ס'זענען אָפטמאָל געהערט געוואָרן שטימען, אַז דער אינסטיטוט שטעט אייגנטלעך אין דער לופטן. נאָר אַז די שולן זענען פאַראַן, און וואָס פאַר א באַטייט זיי האָבן שוין און צו וואָס פאַר א הויך זיי האָבן זיך שוין צעוואַקסן, אונטער די אַלערשווערסטע מאַטעריעלע באַדינגונגען און אונטער שטענדיקע רדיפות מצד דער מלוכה, וואָס נעמט ביי איר אַלע רעכט, האָט מען געקאָנט זען ביי דער אימפּאָזאַנטער פייערונג פון זעצן דעם ווינקלשטיין פאַרן אייגענעם בנין פאַרן „יוו״א“. ווער ס'האָט געזען, אין דעם קליינעם און אָרעמען, דערפאַר אָבער אינגאַנצן יידישן ווילנע, דעם אויפמאַרש פון אַלע זיינע שולן, פון די אַכט פאָלקס־שולן, פון די דריי מיטל־שולן און פונם לערער־סעמינאַר, יעדער שול מיט איר פּלאַטערנדיקער פאָן, יעדע מיט איר אייגענעם אָרקעסטער און ווער ס'האָט זיך באַקענט מיט די שילער און די לערער ביי דעם גראַנדיעזן שול־מיטינג, וואָס די שול־אָרגאַניזאַציעס האָבן איינגעאָרדנט פאַר א פילטויזנט־קעפּיקן עולם לכבוד דער קאָנפעראַנץ, האָט זיך, אויב ער איז נאָך אפשר געווען אין א ספק, געמוזט זאָגן, אַז די א סך מאָל געהערטע ווערטער פונם „שוין פאַרהאַנענעם צוויי־גאָרנדיקן בנין“ זענען נישט קיין פראַזע, און אַז די געבוידע נייטיקט זיך אין א ווייטערדיקן שטאָק. ס'האָט אים געמוזט קלאָר ווערן, אַז יעדער אָנפאַל אויף דער יידישער וועלטלעכער שול הייסט אָנרירן און צעשטערן דעם פונדאַמענט פון דער גאַנצער ווייטערדיקער קולטור־בויאונג.

נאָך דעם היסטאָרישן מאָמענט פון שטיינזעצן האָט די קאָנפערענץ אויף אַן ערנסטן און ווירדיקן אופן באַראַטן און דיסקוטירט וועגן דער פראַגע פון אָרגאַניזאַטאָרישן אויפבוי פונם אינסטיטוט און וועגן זיין פינאַנציעלער זיכערשטעלונג. און די נייע קאָנסטיטוציע, וו[...] זעט פאַר פאַרן צענטראַלן אויסשוס פאַרשטייער פון אַלע וועלט־טיילן, ווי נאָר ס'רירט זיך א יידיש לעבן און דער נייער פינאַנץ־פּלאַן, וואָס וויל אים זיכערן א געזונטע מאַטעריעלע באַזע, וועט אַזוי האָפן מיר, דעם אינסטיטוט געבן די מעגלעכקייט אָן א שטערונג אויסצופירן זיין רייכן אַרבעטס־פּלאַן.

י. ב.

פּאַציפיזם!!

ביים 29־טן אינפאַנטערי־רעגימענט, וועלכער איז שטאַציאָנירט אין דאָראָהאָי, איז איינגעאָרדנעט א באַזונדערע אָפּטיילונג פאַר יידישע זעלנער, אַן אָפּטיילונג, ווו זיי באַקומען אַן אינסטרוקציע, נישט לערנענדיק שיסן און גאָר נישט וואָס האָט א שייכות מיט דער מערדערישער מלאכה פון מיליטער און צוגרייטונג פאַר דער מלחמה. די יידישע אָפּטיילונג מאַרשירט נישט אינאיינעם מיט די אַנדערע קאָמפּאַניעס, נאָר אַלס לעצטע, נישט האָבנדיק קיין ביקסן, צייכנט זי זיך באַזונדערס אויס גייענדיק דורך די גאַסן פון דער שטאָדט און זיי זענען זיכער נישט אַזוי נושא חן אין די אויגן פונם צווייטן געשלעכט, וועלכעס האָט ליב א זעלנער מיט אַלע טראָלדען...

אָט די באַהאַנדלונג פון יידישע זעלנער מצד דעם דאָראָהאָיער רעגימענטס־קאָמאַנדאַנט קאָן מען באַטראַכטן פון צוויי זייטן.

מ'קאָן עס באַטראַכטן, אַז ער האָט נישט קיין צוטרוי צו די יידישע קינדער, אַז זיי זענען אים נענוג העלדיש, אַז זיי וועלן ווען דאָס פאָטערלאַנד וועט זיי רופן, נישט פאַרגיסן דאָס בלוט און אַוועקוואַרפן דאָס לעבן, אַז כאָטש זיי האָבן אַלע פליכטן און אַלע רעכט פון בירגער אין דעם לאַנד, זענען דאָך עפּעס ווייניקער ווי די געבוירענע רומענער און מ'מוז זיי באַזונדערס באַהאַנדלען, אָפּשיידן זיי, נישט אַריינלאָזן אין ביוראָ דע מאָביליזאַרע. מ'קאָן אין דעם זען א מיטלעלטערליכע באַציאונג און א שמעלערונג פון יידישע רעכט, אַן אַנטיסעמיטישן פאַרגיין מצד דעם קאָמאַנדאַנט און אומבאַרעכטיקטן אומצוטרוי.

אין פון דעם שטאַנדפּונקט, מוז מען אָנהויבן מיט א געשריי! מיר ווילן אַז אונזערע קינדער זאָלן אויך קענען מאָרדן, וואַרפן גראַנאַטן, שיסן אויף האַרמאַטן און מיטראַלעזן, מיר ווילן אַז זיי זאָלן האָבן די די קענטעניש פון דער מוראדיקער מלאכה: בלוט־פאַרגיסן.

פון אן אנדערער זייט אבער, נישט פונם פאטריאטישן שטאנדפונקט, נאר פונם ריין מענטשלעכן, —פאטריאטיזם זאגט זיך אפט אפ פונם הומאניזם—איז צו באגריסן אט די דערשיינונג! וויפיל קאמפן וואלטן פאציפיסטן אין אן אנדערן לאנד געמוזט פירן, אז מ'זאל זיי פארשווינען פון אט דער שרעקלעכער ארבעט, פון אט דעם צוגרייטן זיך צו מארד? וויפיל זענען געוואנדערט אין די ארעסטן, פאר דעם, ווייל זיי האבן זיך אפגעזאגט פון בלוט-פארגיסן, וויפיל זענען באשטראפט געווארן ווייל זיי האבן זיך נישט געלאזט קאמאנדירן צו קיין שום מערדערישע אפטיילונג?

און אפשר איז דער דאראהאיער קאמאנדאנט איבערצייגט, אז די קינדער פון אן אלטן פאלק, וועמענס נביאים, ס'האבן נאך צוריק מיט צוויי יארטויזנט געפרעדיקט דעם אייביקן שלום, דאס פארבייטן די שווערטן אויף אקער-אייזנ'ס אין דאס צוזאמענלעבן פון א שאף מיט א וואלף, וועמענס א גרויסן זין ס'איז געשטארבן אויפן קרייץ, נישט פעאיק צו מערדערישע מעשים?

אפשר שעמט זיך דער דאזיקער אפיציר, פאר אט די שטאדטישע קינדער, פול פון קולטור און עטיק, זיי צו ווייזן, די מארדגעצייגן און אז ס'איז מעגלעך נאך דער שרעקלעכער וועלט-מלחמה, נאך די צען מיליאנען קרבנות, נייע צוגרייטונגען צין א חורבן?

ווער ווייסט?

זיכער איז אבער, אז אן עפנטלעכן קאמף אויפהויבן וועגן פאציפיזם פונם דאראהאיער קאמאנדאנט — איז נישט כדאי!...

———

נאטיצן

דער פאל האלסמאן.

די געשיכטע פון דער טראגעדיע איז ווייט באקאנט. מיר ווילן דאך צוריקרופן אין זכרון פון אונזערע לעזער די פרטים פון דער אפערע.

דער ליטוויש-יידישער דענטיסט האלסמאן האט אינאיינעם מיט זיין 20-יאריקן זון געמאכט א טור אין די טיראלער בערג. ביידע, פון א שוואכער פיזישער קאנסטיטוציע, דער פאטער מיט א הארץ-פעלער, פרעמד אין דער דארטיקער סביבה, האבן זיך געלאזט אליין אין וועג אריין, כאטש מ'האט זיי געווארנט נישט צו באשטייגן די בערג אן א פירער. דער יינגער האלסמאן, וועלכער איז געגאנגען פארויס האט פלוצים באמערקט זיין פאטער ליגן טויט, אפנים אראפגעגליטשט זיך אין אן אפגרונד און ליגן געבליבן אין א פלוס. ווי אזוי דער אומגליק איז פארגעקומען האט ער זיך נישט געקאנט דערקלערן.

צוגערופענע לייט, דער באלעבאס פון האטעל — א באוואוסטער אנטיסעמיטישער אגיטאטאר — און די זשאנדארמען האבן באשולדיקט דעם יינגען האלסמאן, אז ער האט געמארדעט זיין פאטער. מ'האט געמאכט א פראצעס און פארמשפט דעם באשולדיקטן צו מערערע יאר תפיסה. אייפן סמך פון א רעקורס איז קאסירט געווארן דער פסק און א צווייטע פארהאנדלונג האט זיך אויך געענדיקט מיט יאר שווערן קערקער — דאסמאל נאר פאר הרגענען.

די גאנצע ציוויליזירטע וועלט איז איבערצייגט, אז דער משפט איז א יוסטיץ-טעות און ס'ווערט געארבעט, אז אויך דער פסק זאל קאסירט ווערן.

פאטער און זון האלסמאן האבן זיך געפונען אין א פרעמדער סביבה, ווו מ'האט זיי נישט פארשטאנען און נאר מיט שנאה באקעגנט זיי, די מזרח-יידן. ס'איז אויך באוואוסט, אז די ארישע טוריסטן זענען נישט צופרידן, ווען יידן גייען אויף ,זייערע' בערג און זיי האבן אפילו געשאפן אן ,אריער-פאראגראף' וועלכער פארווערט אויפצונעמען יידן אין די אלפענלענדישע טוריסטן-ארגאניזאציעס. אט פאר דער פיינטלעכער סביבה, איז געווען זיכער, אז דער זון האט געמארדעט זיין פאטער כדי אים צו ירשענען.

שפעטער האט מען דערפון געמאכט א פאליטיקום. אין אנטיסעמיטישע פארזאמלונגען, מיט שרייענדיקע אפישן האט מען צוזויסן געגעבן. אז די יידישע וועלט-מאכט וויל באפרייען דעם פאטער-מערדער, אז די יידן באהערשן דאס דייטשע פאלק... מ'האט געמאכט שטימונג פארן פראצעס און משפיע געווען אויף די געשוואוירענע, וועלכע האבן אים פאראורטיילט דעם באשולדיקטן, כאטש מ'האט אים נישט געקאנט גאר נישט נאכווייזן.

ווייל מען פארשטיין די סבה פון דעם משפט, מוז מען א היץ דעם אנטיסעמיטישן מאמענט נעמען אין אכט די מענטאליטעט פון די טיראלער פויערים. דאס איז זער וויכטיק, די דיכטער אנצענגרובער און שענהער, וועלכע קענען זייער גוט דאס לעבן פון די פויערים אין די אלפען און וועלכע זענען זייערע דאלמעטשן שילדערן דעם ערד-הונגער, די קנאה, און דאס פעלן פון פיעטעט ביי די מענטשן צו זייערע עלטערן. צווישן פאטער און זון, וועלכער וויל די ירושה, קומען פאר שווערע קאמפן, ס'זיגט דער, וואס האט שטארקערע קולאקעס. אויך די יוסטיץ האט כמעט טעגלעך צו משפטן איבער פארברעכנס פון קינדער קעגן עלטערן.

ערשט נישט לאנג האט דארט א טאכטער דערהארגן איר מוטער, ווייל זי האט איר צו לאנג געלעבט און געלאזט ווארטן אויף דער ירושה.

פאר וואס זאלן אזוינע מענטשן נישט גלויבן, אז אויך א יינגער ייד איז אומשטאנד צו הרגענען זיין פאטער? וואלטן זיי עפעס געוויסט פונם ייד. פאמיליען-לעבן, וואלטן אלע אנטיסעמיטישע העצרייען נישט גענוצט און ער וואלט באפרייט געווארן.

האלסמאן האט זיך געפונען פאר ריכטערס וואס האבן אים נישט פארשטאנען און אויך נישט די וועלט פון וועלכער ער קומט. און דאס איז זיין טראגיק.

די ציוויליזירטע וועלט איז איבערצייגט פון זיין אומשולד. די אפערע באקומט די באדייטונג פונם אמאליקן דרייפוס-פראצעס. ס'איז צו האפן, אז ס'וועט געלונגען צו רעווידירן דעם פראצעס און צו באפרייען דעם אומשולדיקן.

ה. ד.

א. טווערסקי.

טיקי—טאק...

עך, דו שווארצער מאשיניסט,
זאג דער נאכט און די וואהינען,
אז דער אומר: האט א זינען —
און דאס בענקען איז אומזיסט!

שיט אן פלאם מיט ביידע הענט
און צעבלאז א ווילדן פייער —
ס'האט דאס לעבן אויף איר שייער
אונזער גליק שוין פארברענט.

ערגעץ רויט א שטילער שראנק,
הערצער דרימלען אויף די בעטן —
ס'וואכן דריי נאר סילועטן:
דו און איך מיט ראדיס געזאנג.

שטארקער, עך, דעם פלאם צעשיט!
צינד אן שרפות אונטערוועגנס! —
ס'איז דער סטעפ נאר אונזער אייגנס,
און דער ראד איז אונזער ליד.

טיקי—טאק—טיקי—טאק!
ס'האט אונז נאכט באהעפט צוזאמען —
דיך ביים קעסל מיט די פלאמען,
מיך — מיט רויך פון מיין טאבאק...

יאסי—טשערנאוויץ, אין צוג.

די נויט פונם יידישן מיטלשטאנד.

מ'שרייבט אונז:

אפשר וועט איצט נאכן זעלבסט-מארד פונם אנגעזעענעם און באוויסטן טשערנאוויצער סוחר מ. ל. קינגער, וועלכער איז געפאלן א קרבן פון דער מוראדיקער נויט, די יידישע עפנטלעכקייט זיך פארטראכטן וועגן צושטאנד און שווערן ראנגלען זיך פונם יידישן מיטלשטאנד?

אפשר וועט דער טויט פון א יינגען האפנונגספולן מענטש, וועלכער האט נישט געקאנט מער פארטראגן דאס דחקות וואס האט אים געדראט, וועלכער איז נישט מער געווען בכח צו ארבעטן פאר די שטייערן און פארן אומגעהויערן דירה-געלט, פאר דער אומענטשלעכער עיסקא און פאר די פארשידענע אפצאלונגען, וואס זויגן אויס ווי פיאווקעס און וועלכער האט געוויילט דעם טויט, איידער א אויסגלייך מיט זיינע בעלי חובות — אפשר וועט איצט פארשטאנען ווערן די באדייטונג פון דעם סיגנאל און ס'וועט אונטערגענומען ווערן אן אקציע צו ראטעווען דעם יידישן מיטלשטאנד, דעם יידישן סוחר און קליינעם הענדלער, וועלכער געפינט זיך אין די לעצטע אנשטרענגונגען זיך צו דערהאלטן ביים לעבן?

נישט איינמאל איז דערויף אנגעוויזן געווארן, אז ס'איז א חוב פון דער יידישער געזעלשאפטלעכקייט זיך צו פארנעמען מיט דער סיטואציע פונם יידישן מיטלשטאנד — וואס איז אפשר פארמשפט צום אונטערגאנג — אבער וועלכער וויל דערווייל נאך לעבן און קען לעבן, ווען ס'זאל ארגאניזירט ווערן זיין זעלבסט-הילף, ווען ס'זאל געשאפן ווערן פאר אים דער זייט יארן נויטיקער קרעדיט-אנשטאלט, ווען ס'זאלן אים געגעבן ווערן די נויטיקע יוריסטישע הילף און שוץ אקעגן די אלע מלוכה-ארגאנען, וואס עקספלאאטירן אים!

אן ענלעכע סיטואציע ווי מיר האבן זי איצט אין רומעניע האט דאס פוילישע יידנטום דורכגעמאכט צוריק מיט אייניקע יארן. אבער וויפיל איניציאטיוו איז דארט געווען ביים שאפן פון הילפס-אנשטאלטן, ס'איז גענוג צו דערמאנען די גרויסע נעץ פון גמילות-חסדים-קאסעס, וועלכע האבן ארויסגעגעבן שווערע מיליאנען זלאטעס פאר זייערע מיטגלידער, ס'איז צו דערמאנען די סוחרישע קאפעראטיוון א. א.

און ביי אונז?

קלייזל-פאליטיק, איינער גלויבט צו נארן דעם צווייטן, אינטריגעס — קיין איינציקע ווירטשאפטלעכע ארגאניזאציע פונם יידישן מיטלשטאנד, קיין איינציקער פינאנץ-ארגאן אין זיין שווערן קאמף — קיין איינציקער באשיצער און בעראטער.

פרעגט, ביים יידישן פארלאמענטס-קלוב, וואס ס'איז אונטערגענומען געווארן קעגן דער יידישער נויט און ווירטשאפטלעכן חורבן?

נישטא קיין צייט וועגן אזוינע קלייניקייטן צו טראכטן!

ס'איז אבער נאך נישט שפעט צו רופן א ליארם און צו וועקן דאס פארשלאפענע געוויסן פון דער ייד. געזעלשאפט בנוגע דעם שווערגעפרייטן מיטלשטאנד!

מ. ג.

וויכטיק פאר עמיגראנטן.

עמיגראנטן פון בעסאראביע מוזן, איידער זיי עמיגרירן קיין דרום-אמעריקע, זיך באזארגן מיט א ספעציעלער באשייניקונג פון דער אנטשפרעכנדער מאכט, אז זיי זענען באמת רומענישע בירגער.

עס טרעפט זיך אפט, אז זייענדיק שוין אין דרום-אמעריקע מוזן די עמיגראנטן ארויסבאקומען פארשידענע דאקומענטן פון זייער געבורטסלאנד. די רומענישע קאנסולאטן פון דרום-אמעריקע ערלעדיקן אבער אזעלכע בקשות בלויז אין דעם פאל, ווען דער באטרעפנדער שטעלט צו די באשייניקונג וועגן זיין רומענישער בירגערשאפט. דאס איז באזונדערס וויכטיק אויך אין דעם פאל, ווען די עמיגראנטן זענען צוליב וואס פאר א נישט איז סבות געצוואונגען זיך אומצוקערן צוריק. נישט האבנדיק אזא באשייניקונג, קענען די עמיגראנטן פון רומעניע נישט באקומען נישט קיין וויזע אויף צו פארן צוריק און בכלל נישט קיין שום דאקומענטן.

חיים וואלמאן.

אין א פריוויט-נאכט

ערציילונג.

האבן זיך אזוועק געשטעלט טרוקענע הארבסטטעג, ווען דער הימל באדעקט זיך מיט א דינעם ווייסן שלייער און די זון באגיסט די ערד מיט א געל ליכטיקייט. א פארשטיקטע לופט מיט א נודנע ווארעמקייט טויט'ן בשותפות אפ אלעס, וואס ס'איז פריער געווען גרין. בלייבן זיך פאמעלעך אויס אקאציען-בלעטלעך, און ביי א לייכטן רודער פון די צווייגן שיטן זיי זיך און פאלן פלאטערנדיק אויף דער ערד. פליען אום לאנגע פעדים שפינוועבס, טשעפן זיך אן מענטשליכע אקסלען, היטלען און בוימער, גלויבן מענטשן אז ס'וועט נאך זיין ווארים, דער ווינטער איז נאך ווייט, און דער זומער וועט נאך לאנג דויערן...

ציעט זיך פון ערגיץ ווי א שליאך, שניידט זיך אריין אין שטעטלע, זענען אים מקבל פנים א פאר צענדלינג יידישע הילצערנע קלייטלעך. שניידט ווייטער דער שליאך דורך און צעשפרייט זיך איבער א ברייטן מארק-פלאץ און פארהאלט זיך אוש ביים קלויסטערל מיט די שמאלע פענסטערליך אריינגעזעצטע אין די ווייסגעקאלעכטע ווענט, וועלכע קוקן ווייט אין וועג אריין און רופן מיט די גרויסע שווארצע סלאווישע בוכשטאבן ,קומט אהער, אהער איר גלויביקע'...

רעשט דאס שטילע פארווארפענע שטעטאלע פון זינט ס'איז געווארן דער פראנט-ריקן. דער שליאך רענגט אריין יעדן טאג לאנגע שורות סאלדאטישע אבאזן, וועלכע שטעלן זיך אפ אויפן מארק-פלאץ, און שטעטלשע יידן אנגעטון אינגאנצן אדער האלב אין סאלדאטישע קליידער, קומען צו צו די וועגן, באטאפן, באשמעקן.

האסט עפעס חבר? פרעגט איין יינגערמאן אן עלטערן באָרדיקן סיביריאק.

קויפסט? פרעגט דער באָרדיקער, און ווייזט אן אויף א זאק אנגעפילט מיט העמדער און גאטקעס.

און נאך א פאר ווערטער, און דער סאלדאט קוקט שוין אקעגן דער זון אויף די קליינינקע, רויטנקע ,קערענסקאלעך' צי זיי זענען נישט פאלש און דער יינגערמאן פארשווינדעט מיטן זאק צווישן די קלייטן. ווערן געוואויער די איבעריקע יידן אז סאלדאטן האבן ,פארלעך', לויפן אלע צום מארק-פלאץ.

ווערט א רעש ,פארלעך', ,פארלעך', ,פארלעך'...

ווערט א משוגענער האנדל, מ'קויפט ביים סאלדאטן ,פארלעך' לעדער, שיך, שטריק, גרינע הויזן און שינעלן... און ארום דעם קלויסטערל זיצן שיכסעס און סאלדאטקעס ארומגענומען מיט זייערע ,איינקוואטירטע' סאלדאטן, קנאקן שווארצע רויזן און קוקן זיך קאלטבלוטיק צו. זאגט זיך גלאט אזוי אין דער וועלט א שיקסע: די זשידקעס האבן א סך געלט, זיי קויפן אויס אלעס ביי אונזעריקע, רופט זיך אפ א צווייטע: און דערנאך וועלן זיי מאכן ספעקולאציע, זאגט א סאלדאטל און קוועטשט דערביי זיין שיקסע ביים געזעס:

— ס'וועט זיי אזוי גלאט נישט אפגיין, רופט זיך אפ איין ארענבורגער קאזאק, א געשטיפלטער מיט א גרויסער שעוועליורע: ביי אונז האט מען פינף ברודער צוגענומען, קלאפט זיך א שיקסע: אונזער אלטער האט נישט אויף זיך א פאר גאטקעס, און זיי קויפן אן גאנצע זעק...

איר ווילט עפעס זען? רופט זיך אן דער ארענבורגער קאזאק, אט באלד ברענג איך פאר דיין טאטן נאטקעס מיט הויזן און א סוויטקי, אלע קוקן אויף אים פארוואונדערט, און דער קאזאק לאזט זיך גיין וואוויליינגיש צו די קלייטלעך...

און יידן האנדלען. עלטערע און יינגלעך לויפן אום קויפן איינס ביים צווייטן, בייטן זיך מיט סחורות אין די האלב פינסטערע קלייטלעך, שלעפן פון די בוזים-קעשענעס גאנצע פעק מיט ,קערענקעס' צאלן איינס דעם צווייטן.

ווייבלעך און מיידלעך זיצן אויך נישט ליידיק. ביי יעדן קלייטאלע א שטעליכל, אויפן שטעליכל א א גרויסער בלעכענער סאמאוואר, שאלן מיט טע, שטיקער קאלבאס, ברויט און פלעשלעך לימאנאד. יידישע ווייבער וועלכע ס'פלעג איבלען אקוק צו טון אויף חזיר-פלייש, שטייען פארקאטשעט די ארבל און פארקויפן סאלדאטן שטיקער חזיר-פעטס, סאלדאטן דינגען זיך נישט, עסן, טרינקן, ווארפן ,קערענסקאלעך' אין יידענעס פולן און די טישקעסטלעך מיט געלד...

א ווילדע משוגענע ליידנשאפט האט יעדן ארומגעכאפט, וועמען פרעסן, טרינקן, זיך אנעסן פאר דער נאכצער צייט, וועמען געלד, וויפיל געלד אנצוקלייבן, אפילו ר' איצי-ברוך דער שוחט, א ייד, וועלכער איז כל ימיו געזעסן און געלערנט, שוויצט איצט אויך, איילט זיך אויך גיך און שטיפט א קליין וועגאלע אייז, צום שטעלעכל פון זיין מיידל, וועלכע פארקויפט קאלטן לימאנאד.

און קולות גייען ביז איבערן הימל. חברה קנאקערס דערציילן איינער דעם צווייטן, כארימען זיך מיט די מציאות וואס זיי האבן געקויפט.

— איך טו א קוק דערציילט א בחורל מיט א פאר שווארצע אייגעלעך, ער טאסקעט א זאק, שטיי חבר, זאג איך, האסט עפעס דארט? איך טו א קוק, דריי גוטע פאלאטקעס, וויפיל ווילסט דו? מיין בחור טוט זיך א קראץ און אויער און קוועטשט זיך אויס, דריי פערציקער, איך בין שיעור נישט צעזעצט געווארן פאר געלעכטער, צוויי ווילסט דו? זאג איך אים און קוועטש אים אריין 2 ,קערענסקיס' און וואס קלערט איר, מיד ליד האב איך געכאפט את'יקער פארדינסט.

וואס איז דא וואס צו רעדן, רופט זיך אן אן עלטערער, לעבן א פאני קאן מען עסן ברויט מיט קוילעטש.

— עה, קינדערלעך, — רופט זיך אן אן אלטער בעל-הבית, — איר שוויצט און ארבעט, פארדינט געלד, ס'זאל זיך כאטש אויסלאזן צו גוטן.

די ווערטער קילן א ביסל אפ דעם עולם, און איינער רופט זיך באלד אן. מ'זאגט אז אין נאענטן דארף האבן די גוים מיט די סאלדאטן צוראבירט ביים פריץ די עקאנאמיע — דערויף האבן זיי סלאבאדע — שטעלט איינער איין, יא, די סלאבאדע זאל זיך נישט אנהויבן מיט פריצים און זיך ענדיקן צו אונזערע קעפ, כ'געדענק... ווייל יענער ווייטער דערציילן, נאר פלוצלינג הערט זיך א געוואלט: ראטעוועט... יידן טוען זיך א לאז און זען א בילדל, א געזונטער קאזאק שטייט איבערגעבויגן איבער משה-יאנקל'ן לייפסיגער, האלט דעם יידנס קאפ צווישן זיינע פיס צוגעקלעמט אזוי, אז דאס פנים ווערט אים אזש פארלאפן אין די אויגן ארויסגעשטארצט, דאס שפיציקע בערדל נאך מערער אויסגעשפיצט, מיט די הענט האלט ער זיך איינגעפלאכטן אין קאזאקס געזונטע פיס, מער ווי העלפט איבערגעבויגן אזוי אז, דער נעזעס קוקט גלייך ארויף, דער קאזאק האלט אין דער לינקער האנד א פעקל

יוועלן און זייגערס בוכהאַלץ, נאָר רינגפּלאַץ 6

29 יאָר דאָס פאַר־טרויען פון די קונים.

י. כּמאראַוסקי.

מאָדערנסטע רוסישע ליטעראַטור

(עטיודען).

I.

נעמען, נעמען, נייע און אומבאקאנטע ביז דער רעוואָלוציע!

נישט צוויי, נישט דריי, נאר צענטליקער. און גע־שאצט ווערן אלע נישט לויט דער אָריגינעלקייט פון זייער שאַפונג-מעטאָד, נישט לויט דעם פארנעם פון זייער טאלאנט און קינסטלערישער פּאָטענץ, נאר לויט דער פּאָליטישער באַפאַרבונג, לויט דעם פּראָ און קאָנטרא דעם נייעם רוסלאַנד. דער אַלטער פאר-מלחמה־דיקער רוסישער לייענער האָט פארמאָגט קאָלעקטיווע סימפּאַטיען, געמיינזאַמע קומירן. טאָלסטאָי, דאָסטאָ־יעווסקי, גאָרקי, אנדרעיעוו, באַלמאָנט, בונין, קאָראָ־לענקאָ, קופּרין זענען געווען כמעט פאר אַלע לייענער די נעמען, פאר וועלכע מ'האָט געקניט, און „מיטלמע־סיקע טאַלענטן און די צענטליקער (זיי וואָלטן אין אנדערע לענדער געווען פון די אָלימפּיער!) האָבן זיך באַגנוגט מיט דעם באַשיידענעם דערפאָלג, וואָס דער גורל האָט זיי צוגעטיילט, ווייל גראַנדיעז איז געווען די קינסטלערישע עוואָלוציע פון דער רוסלענדישער ליטעראַטור, ריזיק זענען געווען די וואָרט-קינסטלער און איינטאָניק איז געווען די געזעלשאַפטלעכע ווערט פון די באַרימטע בעלעטריסטן. גיפט און שנאה איז געלעגן ביי אַלע, אונטער דער צונג, קעגן דער הער־שנדיקער מאַכט.

היינט זענען די געוועזענע רעוואָלוציאָנערן אָדער אויסגעשטאָרבן, אָדער אָנגעהויבן אונטערשמעקן מיט אַלטגעבאַקענעם קאָנזערוואַטיזם, מיט קונציק דעקאָ־רירטן אַנטיסעמיטיזם און אנדערע נישט פרישע אַט־ריבוטן, וואָס זענען עדות, אַז די גענעראַציע שרייבער האָט באַקומען עלטער-קנייטשן אין דער נשמה, אַז די גרויזאַמע צייט האָט זיי אומברהמנות'דיק אַראָפּגענו־מען פון זייערע פּיעדעסטאַלן און זייער וואָרט איז נישט פייערדיקער נביאישער שפּיי אָדער פּרילינג־דיקער גלעקער-רוף, נאר פלאַפּלענדיקע כלה פון נעלטערטע, וועמען דער גורל האָט אַנידערגעשטעלט פּנים אל פּנים מיט א וואַנט, אונטער וועלכער ס'איז אפשר גאָרנישט פאַראַן.

די נייע, פון דער צווייטער זייט, זענען נישט אַלע קיין ריזן, קיין גרויסמייסטערס, קיין צעשטערער און אָריגינעלע בויערס, נאר א גרויסע צאָל פון די ניי-אַרויפגעשוווּמענע נעמען, זענען גאַנץ באַשיידענע ירושה-טרעגערס פון אייער נעכטיקן רעאַליזם, אפּט אומבאַהאָלפענע רעפּאָרטערישע כראָניקערן, וואָס נע־וועלטיקן מיטן כה פון זייער טעמע, וואָס איז גרעסער פון זייערע מעגלעכקייטן און דרוקט זייער פּלייצע ווי אַן אומדערטרעגלעכע לאַסט, וואָס ווערט דער־טראָגן פון מחבר דורך שוויים און ביטערער האָרע־וואַניע. סייפולינאַ, לידין, קאַלאַנטיי, פּאַנטאַליימאָן, ראָמאַנאָוו, גומילעווסקי, לאַווּרעניעוו, פּאַדאַיעוו, מאַ־לאַשקין וואָלטן, ביי אנדערע אומשטאַנדן, געבליבן „דרויב", אויף וועלכן דאָס פּובליקום וואָלט באַדאַרפט קוקן דורך פאַרגרעסערונגס-גלעזער. אַרויסגעהאָלפן זיי האָט די קורצזיכטיקייט פון די אַלטע, וואָס האָבן קיין מוט און קראַפט נישט געהאַט אַריינצוקוקן דער נייער צייט אין בלוטיקן פּרצוף. און דער לייענער האָט דאָס מיטלמעסיק געשלונגען. ווייל אַקטועלע פראַגן פון זיין דענערווירטן און פאַר אייניקע צעשטראַלטן לעבן האָבן געפּאָדערט דערלייזונג און די אויפגעקו־מענע בעלעטריסטן האָבן פאַרמאָגט שאַרפע, ניכטערע אויגן און גרייטע רעצעפּטן. ס'הייסט, געוויינטלעך, נישט, אַז די מאָדערנע רוסישע ליטעראַטור איז אָנע־מיש און אימפּאָטענט. ערנבורג, פּילניאַק, גלאַצקאָוו, פעדין לעאָנאָוו און באַבעל זענען מאַנאַליטע, פּול־קאָמענע קינסטלער. ערנבורג האָט שוין א חזקה אויף א לאָרבער-קראַנץ אויך אין דער אוניווערסאַלער לי־טעראַטור. גאָרקיס נייע שאַפונגען זענען קינסטלעריש נישט נידריקער פון זיינע יוגנט-שאַפונגען, פון ווערע־סאַיעווס גלאָריע דאַרף גאָרנישט געמינערט ווערן, ווען מ'לייענט זיין נייעם „אין טעמפּן ווינקל". ערשטקלאַסיק איז אויך אַלעקסיי טאָלסטאָיס „דאָס שפּרייזן אויפן יסורים-וועג" און טריומפירנד, געוויס, וועט זיין דער וועג פון איצט נאָך כמעט אומבאַקאַנטן, הויך טאַלענ־טירטן גרעבענשטשיקאָוו.

איבער אַלעמען הערשט אָבער כאָאָס. דריי וועלטן זענען איצט פאַראַן פאַר די רוסישע קינסטלער: א סאָוויעטישע, א עמיגראַנטישע און א נייטראַלע, וואָס לעבט אויף יענער זייט פון גוטס און שלעכטס. יעסענין באַזינגט דאָס ווילערישע גוף-צעהוידן זיך פון סולינאַן, זיינע אויפגעשלאָסענע בונטאַרישע גע־פילן, גרעבענשטשיקאָוו אַנטפּלעקט — לויט דער אַלטער, טייערער רוסישער טראַדיציע — דעם מענטש אין נעיענג נאָך אויסלייטערונג. ווערעסאַיעוו שילדערט דעם דערנער-וועג פון עטישער פּערזענלעכקייט, וואָס ווייסט זיך נישט ווי אַהינצוטון אין מבול פון מענטש־לעכער שנאה און ערנבורג מאַכט קונצן און קאָקע־טירט אַמאָל מיט חוזק, אַמאָל מיט געהויבענער מענ־טשען-ליבע און א מאָל מיט וואָלוולען, סענזאַציאָ־נעלן עכט-אייראָפּעאישן סענטימענטאַליזם. פעדינס „ברודער" זענען גראַניט, פון וועלכן די נייע צייט קלאַפּט אַרויס פונקען און טשיריקאָוו, דער אַלטער זיסלעכער אַפּגאָט פון די פּראָווינציעלע פרייליִנס, קלאַנגט און שילט מיט דער זעלבער ווייבערישער (זאָלן מיר מוחל זיין אַלע פּאַראינטערעסירטע!) שיל־דערונגס-מאַנער ווי אין די אַלטע גוטע יאָרן. דער־פאַר איז אַזוי שווער צו רעדן מיט אַלגעמיינע ווער־טער וועגן דער נייעסטער רוסישער ליטעראַטור און יינגע ליטעראַטן. געוויינטלעכע מעסטלעך פּאַסן זיך נישט אַהערצו, קריטעריען פאַרן ראַנגן, וואָס גילטן אומעטום, זענען דאָ נוצלאָז און שטאַנדפּונקט פון זייער קונסט קאָן דאָ, ליידער, נישט אַלע קלאָר מאַכן. דער קריטיקער, וואָס וועט גיין אויף דעם דאָ־זיקן וועג, ריזיקירט צו בלייבן איינזאַם אין זיין אָפּ־שאַצונג, ווייל ס'וועט אומבאַדינגט דאָס ווייסע פון זיינע מיינונגען זיין שוואַרץ אין די אויגן פון ברייטן פּובליקום. מ'מוז דערפאַר גרופּירן די רוסישע שריי־בער לויט זייערע סימפּאַטיען, נישט לויט זייער אַרט אין מזרח און נישט לויט די שולן און סטילן פון זייערע שאַפונגען. ס'מוזן באַהאַנדלט ווערן באַזונדער סאָוויעטיש-אַפּאָלאָגעטישע, באַזונדער עמיגראַנטיש־קאָנטר-רעוואָלוציאָנערע און באַזונדער די „מיטלויפערס" פון ביידע לאַגערן און די „ווילדע".

ביים דאָזיקן פּלאַן וועלן מיר זיך אויך האַלטן אין אונזערע ווייטערדיקע אַרטיקלען, באַקענענדיק דאָס פּובליקום — דורך פּאָרטרעטן פון איינצלנע דיכטער און פּראָזאַיקער און אַלגעמיינע איבערזיכטן איבער געוויסע קינסטלער-גרופּעס — מיט איינער פון די איינגאַרטיקסטע ליטעראַטורן אין דער וועלט.

קאָנצערט

צום קאָנצערט פון הילדאַ דוליצקאַיאַ.

די קינסטלערין הילדאַ דוליצקאַיאַ וועלכע מיר וועלן באַלד האָבן די געלעגנהייט אין טשערנאָוויץ צו הערן איז איינע פון די אינטערעסאַנטעסטע און בעסטע פאַרטייטשער פונם יידישן פאָלקס-ליד.

זי זינגט אין 6 שפּראַכן. די הויפּט אָבער פלעגט זי דאָס יידישע פאָלקס-ליד, וועלכעס איז ביי איר אין די הענד „כחומר ביד היוצר", פון וואַנען נעמט זיך צו איר אָט די פאָלקס-נשמה?

הילדאַ דוליצקאַיאַ איז אַליין געבוירן אין רוס־לאַנד ביי אַן אַלטער יידישער משפּחה, פון באַקאַנטע צוקער-מאַגנאַטן, וועלכע פלעגן זיך משדך זיין מיט רבנים אַזוי, אַז זייער הויז איז געווען „בית ועד לחכמים" און, אַז זי פאַרמאָגט „גאָלד אין האַלז" דאָס האָט זי נישט אינטערעסירט ווייל ביי חסידישע עלטערן האָט זי אַלס פרוי נישט געטאָרט זינגען.

נאָך דער מלחמה, אין גלות אין ווין, האָט זי דער באַוווּסטער פּראָפעסאָר אָלאָנאָווסקי פון דער אַקאַ־דעמיע צוגערעדט זי זאָל לערנען זינגען, און היינט האָט זי שוין כמעט אין גאַנץ מערב-אייראָפּע גע־זינגען. די לעצטע קאָנצערטן אין קאַרלסבאַד-מאַריענ־באַד האָבן געמאַכט א שטאַרקן רושם אויף דעם אינ־טערנאַציאָנאַלן עולם.

קיין רומעניע איז זי געקומען צו דער ברייטער יידישער מאַסע, זי וויל זיי איבערגעבן דאָס וואָס זי האָט ביי זיי גענומען, עס איז זייער פאָלקסליד און זיי זאָלן עס זען און הערן אין יום-טובדיקן כלייד, עס איז איר שוין נמאס געוואָרן דער פראַק און סמאָקינג.

ס'איז צו דערוואַרטן, אַז אויך אין טשערנאָוויץ וועט די דוליצקאַיאַ קענען איינצלען אין איר פּעריען־דערפאָלג ובפרט וואָס די רוסישע קאָלאָניע אינ־טערעסירט זיך אַזוי וואַרעם מיט איר קאָנצערט.

א. מ—לס.

נאָך סתימת-הגולל...

(ביים פרישן קבר פון מ. ל. קוגלער).

ס'איז געווען נאָך סתימת-הגולל.

דער עולם מלווים האָט זיך שוין געפונען אויף דעם צוריקוועג אין שטאָט אַריין. א חבר, יעמען כ'האָב באַקענט צווישן די מלווים האָט מיר אויף דעם פרישן קבר אָנגעוויזן.

ס'איז א שרעקלעכער אמת! כ'געפון זיך פאַר א פרישן בערגל נאַסער ערד, אונטער וועמענס משא, עס ליגט פאַרשטאַרט דער גוף פון א גוטן און ליבן יוגנט-פריינט.

טונקלע שאָטנס זענען פליצים געפאַלן אויף דער נאָך העלער האַרבסט-זון און זיך אויסגעשפּרייט איבערן בלאָען הימל, א שרעקלעכער טרויער האָט גענומען נאָגן ביים האַרצן ביז טרערן.

געשטאָרבן... געשטאָרבן א גוטער, ליבער יוגנט-פריינט, און טרערן האָבן געוואָרגן אין האַלז און זיך געקוויקעלט איבערן פּנים אויף פרישער קברים-ערד.

מינוטנלאַנג בין איך געשטאַנען א צערודערטער, כ'האָב אין אָנפאַנג נישט געקאָנט באַנעמען דעם גאַנצן צוזאַמענהאַנג, איך בין נישט געווען ביכולת פונאַנדער־צוקלויבן זיך אין מיינע געדאַנקען און געפילן, דאַכט זיך, דאָ האָט מען מקבר געווען אַן אייגענע שטיק יוגנט, אַז דאָ זאָג איך קדיש, נאָך א פּריציטיק באַגראָבענער יוגנט-פריינטשאַפט.

*

אויף יענער זייט בית-עלמין-פּלאַנקן, כאַפּט דאָס אויג באַרגיקע-הויכקייט מיט צעשאָטענע הייזלאַך און כאַלופּעס. די קאָנטורן פון קלויסטער-קאַפּולן און איינשטאָקיגע הייזער בליאַסקן אין שפּעט-האַרבסטיגע זונען-שטראַלן פון באַלד אונטערגייענדיקער זון.

צווישן די צעשטאַנענע הייזלעך און קלויסטער קופּאַלן, געפונט זיך יענער קלויז-בנין, ווו מיר האָבן זאַלבעצווייט צווישן פאַרוויכערטע פיר ווענט, געהילכט מיט גוטבאַקענטן גמרא-ניגון אונזער טעגלעכן „שיעור". דאָ האָט מען אונז א יאָרצענטלינק געשפּייזט מיט אוצרות יידישער פאָלקסטומלעכקייט, דאָ, האָט מען אונז, מיט נאָך אַזעלכע אונזער-גלייכן, געלערנט דעם „תמצית" פון „יידישקייט".

שפּעטער האָבן זיך אונזערע וועגן צעשיידט, מיר האָבן זיך געפונען על-פּרשת דרכים, ער האָט געטון דאָס, וואָס הונדערטער זיינסגלייכן האָבן געטון, דאָס וואָס טאַטע מאַמע הייסן און „גוטע-פרומע לייט" פאָדערן, און איך — איך בין אַרויס „לתרבות רעה"...

יאָרן פון בלוטיקן תהו ובהו, שווערע ביטערע יאָרן, זענען זייט א צערינען אין ים פון אייביקייט און נאָכאַמאָל האָבן מיר זיך באַקענט; דאָ אין דעם יידישן טשערנאָוויץ האָבן מיר זיך ווידער געטראָפן.

ער, שפּרייזנדיק אויף דעם גוט יידשלעכן אויס־געטרעטענעם וועג פון נעשה-ונשמע, און איך — מיט דער רעאַלער, קשי-עורף'דיקער ווירקלעכקייט פון ביטערן לעבן אין אינעווייניגסטער פּוסטקייט.

כ'בין זיך מודה!

טיילמאָל האָט מיר זיין איינגע'עקשנטער נעשה־ונשמע-וועג אימפּאָנירט, איך האָב אים מקנא געווען — האָט ער דאָך געפונען זיין תוכן... אָבער איצט, דאָ ביי זיין קבר, געפון איך, אַז איך האָב א טעות געהאַט...

*

איך בין געגאַנגען צוריק.

אויף די פּלויטן און טעלעגראַף-סלופּעס פון דער גאַס, האָבן נאָך אַליץ די טרויער-מודעות זיך געוואָרפן אין די אויגן. אַרום מיר איז אַלעס געבליבן דאָס אייגענע, די הייזער, די שטיינער, די מענטשן, דער טומל, גלייך גאָר נישט האָט פּאַסירט, גלייך נישט נאָר וואָס האָב איך מלווה געווען א גוטן איבער־געבענעם פריינט און מיט אים א שטיק עבר וועלכער וועט זיך שוין מער נישט אומקערן...

ה. ג.

סהורה און מיט דער רעכטער האַנט שמייסט ער דעם יידן, ווי א רבי א חדר-יינגל, און לענט דערביי ריק צו, — אַזוי זשיד, צוויי מאָל געלד וועסטו וועלן, — צווימאָל דיר באַצאָלן פאַר דער סהורה — יידן לויפן אַלע צו, הויבן אָן געוואַלדעווען, אייניקע הויבן אָן איינבעטן דעם קאָזאַק, — לאָז אים אָב חבר, מן הסתם האָט ער א טעות געהאַט, נעם, נעם די סהורה איז דיינע...

דער קאָזאַק טוט א קוק אויף משה-יאַנקל'ן, און לאָזט זיך גיין מיט דער סהורה. משה-יאַנקל פּרוווט נאָך מאַכן א געוואַלד — מיין סהורה... ער האָט נישט באַצאָלט... נאָר יידן הויבן אָן אויף אים שרייען, שאַ... לאָז זיין שטיל... יהודי בלאַ... וואָס ווילסט איר אויף אונז איין אומגליק ברענגען... מיר וועלן אייך באַצאָלן... לאָז זיין שטיל...

ערשט אַז דער קאָזאַק פאַרגייט צום קלויסטער־צו, הויבן זיך אָן יידן קהל'ן, מ'דאַרף זיך קלאָגן אין מיליציע, ניין אין רעוואָלוציאָנערן-קאָמיטעט, איך קען דעם פּעטסעדאַטל פונם רעוואָלוציאָנערן-קאָמיטעט נאַריאַטשאַוו, ער איז א וואוילער שגץ, ער וועט זיך פאַר אונז אָננעמען...

קהל'ן זיך אַזוי לאַנג יידן ביז פאַרנאַכט, ביז ס'קומט אָן יורקע דער מיליציאָנער וואָס היט באַנאַכט די כלייטליך און באַרויקט דעם עולם.

— גייט, גייט א היים — טרייסט זיי יורקע — ס'וועט גאָר נישט זיין...

האָט זיך די פאַרנעפּלטע זון אָנגעהויבן אַראָפּ־לאָזן צו מערב. שטיל איז געוואָרן צווישן מאַרק און די קלייטלעך. זיצן יידן אין דער היים עסן וועטשערע און מיט א שווער געמיט קוקן זיי דורך די פענסטער אין גאַס אַריין, און אויף דער גאַס האָבן זיך אָנ־געהויבן ווייזן סאָלדאַטן, גוים פון דער „מאַהאַלע" און עפּעס משונה'דיקע גראָבע סאָלדאַטן, אַז דער שינעל פּלאַצט אויף זיי.

כ'קאָן שווערן אַז ס'איז איבערגעטועגע גויעס, זאָגט איין ייד צום צווייטן. אָבער וואַהין איילן זיי זיך אַזוי, פרעגט א צווייטער, און אַלע גייען דאַכט זיך נאָר צו די קלייטן.

חבר, ווענדעט זיך איינער צו א סאָלדאַט, וואוהין גייען די סאָלדאַטן?

א מיטינג האָבן מיר היינט.

ווערט עפּעס הושד'נ די שטאָטישע יידן, וואָס דער מיטינג איז אויסגעקומען פאַרנאַכט און נאָר צווישן די קלייטן... לאָזן זיך מערערע דרייסטערע אויך גיין צום מיטינג.

און צווישן ביידע רייען קלייטן איז שוין פיל מיט סאָלדאַטן. דאָס געסל ווערט וואָס אַמאָל גע־דעכטער, אַזוי, אַז מ'שטייט שוין אויף די שטעלעכלעך און מ'שפּאַרט שיעור נישט אַריין די הילצערנע קלייטלעך. אין דער מיט געסל אויף אַן איבער־געקערט פאַס שטייט א פּרויי אָנגעטון אין א לאַנגען רעגנמאַנטל, רעדט, און אַלעמאָל הערט זיך איר אויסגעשריי:

„נאָך וואָס בלוט פאַרגיסן, ווען אַלעס איז אונזערס... מיר וועלן פאַרשפּילן די רעוואָלוציע, ווען מיר וועלן מאָרדן, רויבן... ס'איז במילא אונזערס... אַלעס, צלעס איז אונזערס...

(סוף קומט).

טעאַטער

באָריס טאָמאַשעווסקי אין פּאַוויליאָן־טעאַטער.

ווי שוין באַקאַנט געפונט זיך באָריס טאָמאַ־שעווסקי דער פּיאָנער פונם ייד. טעאַטער אין אַמעריקע, אין טשערנאָוויץ, און הויבט אָן היינטיקע וואָך זיינע ווינטער-גאַסטשפּילן אין פּאַוויליאָן-טעאַטער רופּישגאַס נר. 22, מיט אַן ערשטקלאַסיק אַנסאַמבל נאָר דערפרייענדיק איז דער פאַקט, וואָס אין אַנ־סאַמבל געפונט זיך די באַקאַנטע פּרימאַדאָנאַ ר ו ט־ד ע נ ע ע, א קינסטלערין וואָס האָט עושה רושם געווען נישט נאָר אויף דער יידישער בינע, נאָר וואָס האָט צו פאַרצייכענען גרויסע דערפאָלגן אין די אייראָפּעאישע טעאַטערס ווי דייטשלאַנד, ענגלאַנד א. א. וו.

ס'איז אויך אָרגאַניזירט אַן ערשטראַנגיק אָרקעסטער, אונטער דער לייטונג פונם באַליבטן קאָמפּאָניסטן י. זאַהאַן-פּאָליאַקאָוו.

ד א ס ל ו ק ס ו ס־ב אָ ד

„טערקן־באָד“ „BAIA TURCEASCA“

טשערנאָוויץ, שולגאַס

איז גרינדלעך רעמאָנטירט געוואָרן און איינגעריכטעט מיט אַלע באַקוועמלעכקייטן, לויט די מאָדערנע פאָדערונגען פון דער היגיעניע

ווײט דעם 29־טן אָקטאָבער ווידער געעפנט פאַרן חשובן פובליקום.

די אָפּטיילונג פאַר שוויץ פאַר הערן איז אָפן בײ טאָג און בײ נאַכט אַחוץ פון 12 ביז 5 נמ. פאַר דאַמען.

וואַנען־בעדער געעפנט אַ גאַנצן טאָג. באַזונדערס רעמאָנטירט. נײַע קאַלט־וואַנעס. צו דער באַקוועמלעכקייט פון די געסט איז איינגעאָרדנעט אַ היגיענישע ראַזיראָפּטײלונג, אַ שפּעציאַליזירטער הינער־אויגן־אָפּעראַטער. — ערשטקלאַסיקער בופעט און די פּונקטלעכסטע באַדינונג. — שטרענגסטע ריינקייט.

וועגן כאַזוך בעט די פאַרוואַלטונג.

דערמאָנט זאָל נאָך ווערן, אַז דער טעאַטער איז געדונגען פאַר דער גאַנצער ווינטער־צײַט, אונטער דער דירעקציע פון פּראָו. אַ ק ס ע ל ר א ד.

די דערעפנונג קומט פאַר פרײַטאָג, דעם 1־טן נאָוועמבער, מיט טאָמאַשעווסקיס באַרימטער שאַפונג ד ע ר ג א ל ד ע נ ע ר פ א ד י ם.

——

ברייוו צו די „טש. בל.“,

רעליגיעזע רדיפות און דער פועל יוצא.

השובע רעדאַקציע!

די ידיעות, וועלכע זענען די לעצטע צײַט געקומען פון רוסלאַנד, וועגן רדיפות אויף דער ייד. רעליגיע, דאָס פאַרוואַנדלען פון בתי־מדרשים אין קלובס, מיזן בײַ יעדן ציוויליזירטן מענטש אַרויסרופן מאָדנע געדאַנקען. מ'פרעגט זיך וויאַזוי איז אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט מעגלעך רעליגיעזע אומטאָלעראַנץ, פאַרפאָלגונג פון אמונה דורך פיאַנירן פון סאָציאַלער באַפרײַונג, אונטערדריקונג פון מיינונגען דורך פאַרקעמפער פון פרײַהייט און גלײַכהייט?

איז דען זיי נישט באַקאַנט, אַז מיט אומטאָלעראַנץ און רעפּרעסיעס רופט מען תמיד אַרויס דעם היפוך דערפון, וואָס מ'וויל? אַז יעדער קאַמף קעגן ייד. גאָט, אָנגעהויבן פון דער צײַט פונם העלעניזם דורך אַנטיוכס, סײַ אין דער צײַט פון דער שפּאַנישער אינקוויזיציע, סײַ שפּעטער דורכן צאַר האָט תמיד געפירט צו אַ פאַרשטאַרקן פון די אמונה־געפילן בײַ די פאַרפאָלגטע און זיי נאָך טייערער געמאַכט זייערע דינים, געבאָטן און מצות?

ווער ס'בלעטערט אין דער יידישער געשיכטע געפינט אין יעדן יאָרהונדערט גענוג בײַשפּילן דערפאַר. ס'דערמאָנט זיך יענער קלאַסישער ענטפער פון אַ פּויפּסט וועלכער האָט אויפן דער פראַגע, פאַר וואָס די יידן לעבן אייביק, געענטפערט מיט דער פאַבעל וועגן זון און ווינט, ווער ס'איז שטאַרקער פון זיי. אודאי, אַז ס'שטורעמט דער ווינט קאָן ער אָנטון בייז און גרויסע שאָדנס, ער רופט אָבער אַרויס אַ שטאַרקן אָפּוועריכה — אָבער די מילדע און ליב שיינענדיקע זונען־שטראַלן קאָן זיך קיינער נישט אַקעגנשטעלן און די זון מוז תמיד מנצח זיין דעם שטורם.

אָרדנעט מען אײַן יום־כּפּור קאָנצערטן און פאַרטערט מען די אַרבעטער צו באַזוכן די קלויזן, אַזוי שאַפט מען אַ פאַרבאָרגענע רעליגיעזע באַוועגונג, נײַע קאַטאַקאָמבעס און אונטערערדישע קעלערס ווי אין די צײַטן פון די מאַראַנען, רופט מען אַרויס בײַ אינדיפערענטע אַפילו רעליגיעזע סענטימענטן און גרייטשאַפט צו שטאַרבן אויף קידוש השם...

דער קאַמף קעגן אַבסטראַקטע כּחות, קעגן געטער מעג ער אַפילו געפירט ווערן פון די גרעסטע רעוואָלוציאָנערן קאָן נישט האָבן קיין אַנדערן רעזולטאַט ווי אַ נצחון פון אָט אידעען, וועלכע מ'האָט געוואָלט גראָד אויסוואָרצלען.

אַנדערש אָבער וואָלט געווען דורך אויפקלערונגס־אַרבעט, פּאַמעלעך אַרײַנפירן פון די וויסנשאַפטלעכע רעזולטאַטן אין די ברייטע מאַסן. פאַר סטאַלינס גאָט־שטורמער זענען זייער פּאַסיק קויטסקיס ווערטער: „נישט פּראָפּאַגאַנדע פון טאַטן, נאָר דאָס פּראָפּאַגירן פון אידעען זאָל זיין די הויפּט־אַרבעט — צום דענקן און פאַרשן זאָלן ערציִען ווערן די מענטשן, ווײַל דער וועג צו דער דערקענטניש איז נישט ווייניקער ווײַכטיק ווי די רעזולטאַטן און די מעטאָדן...

אין היינטיקן רוסלאַנד הערשן אָבער דאָגמעס און ס'איז נישטאָ קיין געדאַנקען־פרײַהייט, די „טשעקאַ“ דיקטירט אָן וואָס יעדער מוז גלויבן און אָן וועלכן אני מאמין. און אָט די אומטאָלעראַנץ רופט אַרויס אַ נײַע שטאַרקע באַוועגונג, וועלכע וואָלט אונטער אַ פרײַהייטלעכן רעזשים, בכלל נישט מעגלעך געווען.

שלמה וואַרטמשעק.

——

דיר. ר. אַקסלראַד.

טאָמאַשעווסקי איז פּאַווילאָן־טעאַטער רוסישעג. 22

דערעפנונגס־פאָרשטעלונג.

פרײַטיק, 1־טן נאָוועמבער און די גאַנצע וואָך

„דער גאָלדענער פּאָדים“

(גאָלדפאַדנס „לעבן און טויט“)

אָפּערעטע אין 3 אַקטן און אַ פּראָלאָג פון באָריס טאָמאַשעווסקי

שטאַרקער אָרקעסטער אונטער דער לייטונג פון י. זאָהן־פּאַליאַקאָוו.

שבת און זונטאָג נאָכמיטאָג־פאָרשטעלונגען מיט פאָלקספּרײַזן

פּעלץ־סעזאָן 1929—1930

אײַנאָרדונג.

פּעלץ־אַטעליער

ל. גיפּס

טשערנאָוויץ

סטר. רעזשעלע פערדינאַנד 18

(הויפּטשטראָז 18)

אימפּאָרטירט פּעלץ־לאַגער דירעקט פון לייפּציג.

ערשטקל. ברייטשוואַנץ־פּערזיאַנער

אויך פּעלצמענטל פון 10.000 ליי און העכער

אָריגינאַל בערלינער און ווינער מאָדעלן.

פּיינסטע נאָל אַרבעט

פון אייגענע ווי אויך פון מיטגעבראַכטע מאַטעריאַלן.

צושניידערקורס פאַר הערן־שניידער פון דער געזעלשאַפט „אָרט“ אין טשערנאָוויץ.

די געזעלשאַפט „אָרט“ אין טשערנאָוויץ, האָט בדעה צו דערעפנען נאָך אין גיכן, ווען ס'וועלן זיך נאָר מעלדן אַן אַנטשפּרעכנדיקע צאָל פון אינטערעסענטן, אַ

צושניידערקורס פאַר הערן־שניידער

אונטער דער אָנפירונג פון דעם אַבסאָלווענטן פון דער פּאַריזער צושניידער־אַקאַדעמיע הער נתן מאַנגער. — דער קורס וועט דויערן 6—5 חדשים. — דאָס לערן־פּראָגראַם נעמט אַרום אַלע טעאָרעטישע און פּראַקטישע למודים פונם צושניידער־פאַך. — אײַנשרײַבונגען: טעגלעך אין דער ביוראָ פון „אָרט“ טעמפּלגאַס 8 (אין הויף) פון 1—9 פאַרמיטאָג און פון 3—4 נאָכמיטאָג

Med. D. Konrad Merdler

פאַר פרויענקראַנקהייטן (שפּעצ. קוויזאַלע דיאַגנאָסטיק און באַהאַנדלונג פון עקרות

אַקאָשאַר און אינערע קראַנקהייטן

רוסישעגאַס נר. 19 (הויז ״ יאַלאַ עצקי)

11—1, 3—6

קורצער גאַסטשפּיל

קאַמער־טעאַטער גאָלדפאַדן

8־טן נאָוועמבער

רעזשי: דוד הערמאַן.

אַדוואָקאַט

לואיס הויסקנעכט

האָט דערעפנט זיין קאַנצליי אין דער

נײַע־וועלט. (סטר. מאַראַשעשטי) 16

אונטער דער לייטונג פון אַ גוטן קענער פון דער רומענישער שפּראַך און ליטעראַטור הייבט אָן אין די נאָענטסטע טעג אַ

קורס פאַר רומעניש

(פאַר דערוואַקסענע). אינפאָרמאַציעס: סעקרעטאַריאַט ייד. שולפאַריין, יידיש הויז, II. שטאָק.

פאַרבערײַ און כעמ. ריינִיקונג

„RECORD“

א. גראָס,

טשערנאָוויץ: רוסישעג. 7: ראַטהויזשטר. 25.

ריי ני קט,

פ אַ ר ב ט

אַ ל צ ו י נ ג

ספּעציאַל־אָפּטיילונג: הערנהוט־רעפּאַראַטורן

Editor şiRedactor răsponsabil: S. A. Soifer.

Tipografie E. M. Ebner, Cernăuţi, str. Regele Ferdinand 8